TARIXIY-ME’MORIY MEROS OBYEKTLARINI O‘RGANISHDA TASVIRIY SAN’AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI INTEGRATSIYASINING METODIK IMKONIYATLARI

Qosimjonova Laylo Komiljon qizi
Guliston davlat universiteti
“Amaliy san’at va dizayn” kaferasi o’qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada yoritilgan masalalar tarixiy hamda madaniy meros obyektlarini tahlil qilishda tasviriy san’at va muhandislik grafikasi fanlari integratsiyasining nazariy ,metodik asoslaridir.Mazkur maqolada tarixiy-me’moriy obyektlarni grafik tasvirlash, konstruktiv tahlil qilish va modellashtirish ishlari yagona metodik tizim sifatida asoslangan.

Kalit so‘zlar: madaniy meros, tasviriy san’at, muhandislik grafikasi, integratsiya, grafik kompetensiya, estetik tarbiya, fazoviy tafakkur, grafik modellashtirish, innovatsion ta’lim.

Bugungi jahon miqyosidagi integratsion jarayonlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanish sur’atlarining ortishi sharoitida milliy madaniy merosni konservatsiya qilish, ilmiy jihatdan o‘rganish hamda uni yosh avlodga yetkazish muhim strategik ustuvor vazifalardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Asrlar davomida shakllangan madaniy qadriyatlar va ma’naviy boyliklar tarixiy-me’moriy obidalar timsolida saqlanib kelmoqda. Tarixiy va me'moriy obidalarni xalqning milliy o‘zligi, ma'naviy merosi hamda turizm salohiyatining muhim tarkibiy qismi sifatida baholanadi.[Sh.Mirziyoyev:112]

Qadimiy me’morchilik namunalariga boy bo‘lgan Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz shaharlari nafaqat ilmiy tadqiqotlar uchun qimmatli manba, balki ta’lim amaliyotida samarali foydalanilishi mumkin bo‘lgan o‘quv obyektlari

hisoblanadi.Zamonaviy ta’lim konsepsiyalarida tarixiy obidalarning konstruktiv yechimlarini o‘rganish faqat nazariy ma’lumotlarni egallash bilan cheklanib qolmay, balki tarixiy-me’moriy obidalarni o‘rganish jarayonida ularning badiiy-estetik, konstruktiv va kompozitsion xususiyatlari tasviriy hamda grafik tahlil metodlari asosida ochib beriladi.Tasviriy san’at tarixiy obyektlarning ularning estetik yechimlari va badiiy qiymatini anglashga zamin yaratsa, muhandislik grafikasi ularning konstruktiv tuzilishi va geometrik yechimlarini ilmiy asosda tahlil qilish imkonini beradi.[Abdullayev R:34-35] Mazkur fanlararo integratsiyaga asoslangan ta’lim jarayonida talabalar tarixiy-me’moriy obyektlarni yaxlit me’moriy tizim sifatida idrok etib, ularning badiiy-estetik hamda konstruktiv-texnik xususiyatlarini kompleks baholash ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar.

Shu sababli tarixiy va madaniy meros obyektlarini o‘rganishda tasviriy san’at hamda muhandislik grafikasi fanlarining o‘zaro integratsiyasiga tayangan metodik yondashuvlarni ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb ilmiy-pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi.Ta’lim tizimida fanlararo integratsiyani ta’minlash muammosi keyingi yillarda ilmiy izlanishlarning markaziy mavzularidan biri sifatida e’tirof etish bilan birga pedagogika fanining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Integratsiyalashgan ta’lim konsepsiyasi o‘quv materialini fanlar kesimida ajratilgan holda emas, balki mazmunan va metodik jihatdan uzviy bog‘langan tizim sifatida o‘rganishni nazarda tutadi.

Boshqa sohalar bilan bir qatorda tasviriy san’at ta’limida olib borilgan tadqiqotlar natijalariga ko’ra talabalarning estetik ijodiy qobiliyati ,tafakkuri va vizual idrokini rivojlantirishda badiiy faoliyat muhim o‘rin tutadi. Ilmiy manba va tadqiqotlarda muhandislik grafikasi fazoviy tasavvurni rivojlantirish, texnik fikrlashni takomillashtirish shu bilan bir qatorda kasbiy tayyorgarlikni mustahkamlashning samarali pedagogik vositasi sifatida tavsiflanadi.[Sh.R. Qobilov: 6-7]

Mavjud ilmiy manbalarni o‘rganish jarayonida tarixiy va madaniy meros obyektlarini tahlil qilishda tasviriy san’at va muhandislik grafikasining integrallashgan imkoniyatlarini qamrab oluvchi metodik yondashuvlar yetarli darajada ishlab chiqilmagani namoyon bo’ldi. Natijada tarixiy-me’moriy obidalarni kompleks tahlil qilish, ularning estetik va muhandislik jihatlarini uyg‘un holda baholash imkoniyatlari to‘liq ro‘yobga chiqarilmayapti.Shu sababli tarixiy va madaniy meros obyektlarini kompleks tahlil qilish hamda ularning badiiy-estetik hamda konstruktiv xususiyatlarini uyg‘un holda o‘rganishga yo‘naltirilgan integratsion metodik modelni ishlab chiqish zarurati yuzaga paydo bo’lmoqda.

Tadqiqotning metodologik asosini quyidagilar tashlik etadi: tizimli yondashuv, kompetensiyaviy ta’limkonsepsiyasi va fanlararo integratsiya tamoyillari . Ilmiy izlanish davomida pedagogik kuzatish, qiyosiy va nazariy tahlil, ilmiy manbalarni o‘rganish, modellashtirish, umumlashtirish, shuningdek, grafik faoliyat mahsulotlarini ekspert baholash va tahlil qilish metodlari qo‘llanildi.Tadqiqotning obyekti sifatida tarixiy va madaniy meros obyektlarini o‘rganish jarayoni tanlalab olindi.Tadqiqot predmeti esa tasviriy san’at va muhandislik grafikasi integratsiyasiga asoslangan metodik tizim hisoblanadi.Mazkur tadqiqotda tarixiy-me’moriy merosni o‘qitishda integratsiyalashgan yondashuvdan foydalanish talabalarning grafik bilimlari, estetik dunyoqarashi va professional ko‘nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi haqidagi faraz ilgari surildi.

Fanlararo integratsiya bu bilimlarning yaxlitligini ta’minlovchi pedagogik mexanizmlardan biri hisoblanadi. Bunday yondashuv natijasida tarixiy-me’moriy obyektlar turli fanlar kesimida tahlil qilinib, ularning ko‘p qirrali xususiyatlari chuqurroq anglashga ko’makdosh bo’ladi.Tarixiy va madaniy meros obyektlarini o‘rganish jarayonida tasviriy san’at quyidagi funksiyalarni bajaradi:estetik idrokni rivojlantiradi, badiiy kuzatuvchanlikni shakllantiradi, fikrlashni rivojlantiradi, milliy san’atga qiziqishni oshiradi.Muhandislik grafikasi esa:fazoviy tafakkurni rivojlantiradi,konstruktiv tahlil ko‘nikmalarini shakllantiradi,texnik tasvirlash madaniyatini rivojlantiradi,grafik savodxonlikni oshiradi.Fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan o‘quv faoliyati talabalarda tarixiy-me’moriy obyektlarning estetik, tarixiy va konstruktiv xususiyatlarini o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilish hamda ularga kompleks baho berish ko‘nikmalarini shakllantiradi.Mazkur kompetensiya quyidagi komponentlar asosida shakllantiriladi:estetik-badiiy komponent, grafik-texnik komponent analitik komponent, tadqiqotchilik komponentir raqamli texnologiyalar komponenti.

Madaniy merosni o‘rganishning integratsion metodik modeli.

Taklif etilayotgan metodik model besh bosqichdan iborat.

Birinchi bosqich: tarixiy obyektni o‘rganish.

Ikkinchi bosqich: badiiy tahlil.

Uchinchi bosqich: grafik tahlil.

To‘rtinchi bosqich: raqamli modellashtirish.

Beshinchi bosqich: grafik rekonstruksiya.

Taklif etilgan metodika asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar natijasida talabalarning grafik va estetik kompetensiyalarida sezilarli o‘sish kuzatildi.Tajriba

natijalari shuni ko‘rsatdiki, integratsion metodika an’anaviy o‘qitish usullariga nisbatan samaraliroq hisoblanadi.

Integratsion yondashuv asosida tashkil etilgan o‘quv faoliyati talabalarning grafik savodxonligi, fazoviy tafakkuri, estetik madaniyati va kasbiy kompetentligini rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.madaniy meros obyektlari grafik ta’lim uchun muhim didaktik resurs hisoblanadi shu bilan birga integratsion yondashuv bilimlarning yaxlitligini ta’minlaydi,tarixiy obyektlarni grafik modellashtirish talabalarning fazoviy tafakkurini rivojlantiradi va raqamli texnologiyalar asosidagi faoliyat grafik kompetensiyalarni shakllantirishni jadallashtiradi, taklif etilgan metodika oliy ta’lim muassasalarining tasviriy san’at, muhandislik grafikasi, dizayn va arxitektura yo‘nalishlarida samarali qo‘llanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdullayev R. Arxitektura grafikasining nazariy asoslari. Toshkent, 2022.
2. Eshboyev A. Muhandislik grafikasi metodikasi. Toshkent, 2022.
3. Ismoilov X. Tasviriy san’at nazariyasi va metodikasi. Toshkent, 2021.
4. Jo‘rayev S. Madaniy meros pedagogikasi. Toshkent, 2023.
5. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent, 2022.
6. Sh.R. Qobilov. “Tasviriy san’at o‘qitish metodikasi” (2014)